

AJATEENIJATE NOOREMALLOHVITSERIDE KURSUSEL KASUTATAVATE ÕPPEMEETODITE VALIK

Madis Amer, Svetlana Ganina

1. Sissejuhatus

21. sajandi Eestis, kus maailmapoliitikast tulenevalt muutub riigi julgeoleku-olukord väga kiiresti, on vaja, et juhid oleksid kõrgema eesmärgi nimel tegutsedes võimelised kiiresti iseseisvalt langetama otsuseid ja haarama vajaduse korral initsiatiivi, olles valmis ka koostööks liitlasüksustega. Juht peab olema paindlik ning suutma toime tulla uudsetes situatsioonides.

Praegu on väljaõpe valdavalt õpetajakeskne, mis ei soodusta piisavalt algatus-, otsustus- ega vastutusvõime arengut¹. Selle parandamiseks peab juhtide väljaõppe fookus muutuma. Väljaõpe tuleb muuta õppijakeskseks ning leida tasakaal oskuste ja kognitiivsete võimete treenimise vahel². Uudsete olukordadega toimetulekuks tuleb arendada juhi algatus-, analüüsi- ja vastutusvõimet, olukorrataju ning valmidust otsustavalt tegutseda. Selleks on üks lihtsamaid viise konkreetsete õppemeetodite valik. Kui varem on uuritud üksikuid õppemeetodeid või õpetamist ning õppimist üldiselt, siis see artikkel keskendub kaitseväes enamlevinud õppemeetodite ja nende kasutamise, aga ka teadliku valiku uurimisele.

Artiklis antakse ülevaade uurimusest, millega taheti välja selgitada, milliseid õppemeetodeid nooremallohvitseride kursuse (edaspidi: NAK) õpetajad teavad³. Ühtlasi taheti uurida, milliseid meetodeid NAKi õppekavas kajastatud õppeainete puhul enam kasutatakse ning mille alusel õppemeetodid valitakse.

¹ **Pungar, M.** 2014. Ajateenijast juhtide hoiakute kujundamine Kuperjanovi ja Viru jalaväepataljonide näitel. Magistritöö. Tartu: KVÜÖA. [**Pungar** 2014]

² **Monfries, B.** 2007. Pedagogy for the Long War: Teaching Irregular Warfare. Quantico, USA. <http://www.mccdc.marines.mil/Portals/172/Docs/SWCIWID/SWCIWID%20homepage/2008-03-05_Pedagogy_for_the_Long_War-Teaching_Irregular_Warfare.pdf>, (18.05.2015). [**Monfries** 2007]

³ Artiklis kasutatakse läbivalt mõistet „õpetaja”, mis hõlmab endas nii instruktori kui ka õppejõu mõisteid.

2. Õpetaja arusaam õppimisest ning tema enda ja õppijate rollist õppeprotsessis

21. sajandi operatsioonikeskkond on äärmiselt muutuv. Uudsete olukordade lahendamiseks peab väikeüksuste juhtide väljaõpe toetama kognitiivsete võimete arengut, nende võimete arendamiseks peab omakorda väljaõpe olema õppijakeskne. Väljaõppe õppijakeskseks muutmine sõltub oluliselt kasutatavatest õppemeetoditest. Konkreetsete õppemeetoditega võimaldatakse õppuritel arendada nii isiklikku algatusvõimet, olukorra mõistmist, analüüsi- ja otsustusvõimet, aga ka tegutsemisvalmidust. Seetõttu on oluline, et õpetajad teaksid õppemeetodeid, oskaksid neid kasutada ja saaksid aru konkreetsete meetodite teadliku valiku tähtsusest.

2.1. Ülema rollist üldiselt

Eesti kaitseväes on ohvitseril suur roll. Kuna üldjuhul on ohvitser ülem, kellel on alluvad, siis lasub tal oma alluvate ees suur vastutus. Eesti Kaitseväge ja Kaitseliidu väljaõppe eeskirja järgi on iga ülem kohustatud üksuse välja õpetama. Ülemad vastutavad vahetult oma üksuse distsipliini, väljaõppe ja puudujääkide likvideerimise, üksuse liikmete vajaduste rahuldamise ning nii rahu- kui sõjaaja ülesannete täitmise eest.⁴

Ülem kujundab väljaõppe käigus alluvate hoiakuid, väärtushinnanguid ja käitumisnorme. Ülem peab kujundama nooremates juhtides otsuse vastuvõtmise julguse ning algatusvõime ja sihikindluse oma otsuse elluviimisel, kusjuures eriti tuleb rõhku panna reservväelastest ülemate õppele ja arendamisele.⁵

Väljaõpetatud üksuse loomiseks on vajalik järjepidev sõjaväeline väljaõpe, mis omakorda nõuab sisurohket ja kvaliteetset õpetajakoolitust ning pidevat praktiseerimist kogu õpingute- ning teenistusaja vältel. Õpetaja peab tagama üksusele väljaõppe, mille teema on asjakohane ja kõigile hoomatav ning kus kõik õppurid omandaksid põhiteadmised ja -oskused. Äärmiselt oluline on, et väljaõpe oleks pidevalt arenev, kuid teemad omavahel tihedalt seotud. Sel moel liiguvad õppijad oma teadmiste ja oskustega pidevalt edasi, mislābi paraneb ka väljaõppetase.

⁴ Kaitseväge ja Kaitseliidu väljaõppe eeskiri 2015. Tallinn: KVPS. [Väljaõppe eeskiri 2015]

⁵ *Ibid.*

2.2. Õppetöö tegija roll, ülesanded ja vastutus

Olulised pole mitte ainult õpetaja isikuomadused, vaid hädavajalik on ka kvaliteetne õpetajakursus. Instruktorikursusel omandatakse teadmised väljaõppemeetodite ja oskuspõhise tunni andmise kohta. Käesolevas töös mõistetakse õpetajat, õppejõudu ja instruktorit kui väljaõppe õpetajat. Kui õpetaja omadused ja teadmised tunni andmisest on piisaval tasemel, tuleb keskenduda eri õppemeetoditele, mille eesmärk on muuta spetsiifiline õpetatav informatsioon – teadmised ja oskused – õppurile võimalikult hästi kättesaadavaks ja omandatavaks. Nagu on öelnud tuntud Eesti sotsiaalteadlane ning haridustegelane Ülo Vooglaid, on meetod äraproovitud, teadaolev tee sihil püsimiseks, eesmärgi saavutamiseks ja selgusele jõudmiseks. „Õppemeetodite valik peegeldab ka õppejõu arusaamu õppimisest ning tema enda ja õppijate rollist õppeprotsessis.“⁶

Väljaõpe peab olema orienteeritud eesmärgile, mis tähendab, et igale väljaõppes osalejale peab olema selge, miks väljaõpe toimub ja milline on lõpptulemus. Eriti oluline on see ülesandekesksel lähenemisel, mis on aluseks sõjaaja ülesanneteks valmistumisel. Juhtide kavatsuse mõistmise ja pideva harjutamisega saavutatakse ülesandekesksus.⁷ Ülesandekeskse juhtimise iseloomustamiseks sobib 21. sajandi sõjapidamine, milles operatsioonikeskkond on pidevas muutumises. Et 21. sajandi militaaroperatsioonidel õnnestuda, peab juht olema ülimalt kohanemisvõimeline, selleks tuleb seda väljaõppes arendada. Seega tuleb pigem muuta viisi, kuidas õpetatakse, mitte seda, mida õpetatakse.⁸

Et saavutada väljaõppe eesmärgid, on õpetaja kohustatud valima *ad hoc* õppemeetodid ja -vormid ning neid järjepidevalt arendama⁹. Juba väljaõppe eeskirjas on nõutud, et õpetaja, kes on vastutav väljaõppe mingi osa eest, peab teadma ja valima sobivaima õppemeetodi, et saavutada püstitatud eesmärk. Samas ei saa väita, et meetodi valik oleks instruktorile justkui koormaks. Pigem vastupidi, sest instruktor saab valida õppe korraldamiseks sobivaimad meetodid¹⁰ ning ühtlasi on teatud meetodite abil õppuril õpe-

⁶ Karm, M. 2013. Õppemeetodid kõrgkoolis. Tartu: SA Archimedes, lk 7. [Karm 2013]

⁷ Väljaõppe eeskiri 2015

⁸ Cornell-d'Echert Jr., B. 2012. Beyond Training: New Ideas for Military Forces Operating Beyond War. – New Directions for Adult and Continuing Education. Vol. 2012, Issue 136. <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ace.20032/abstract>>, (18.05.2015). [Cornell-d'Echert Jr 2012]

⁹ Väljaõppe eeskiri 2015

¹⁰ Pungar 2014.

tusi lihtsam hoomata ning mõista. Seetõttu on õigete meetodite valik pigem õpetaja privileeg.

Kuigi meetodi valik on tulenevalt väljaõppe-eeskirjast õpetaja voli, et mitte öelda kohustus, siis võivad erinevad arusaamad õppeprotsessist tekitada hoopis mitmetimõistetavust. Organisatsioonides, kus kehtib hierarhiline süsteem, tekitab teisitimõtlemine tihti kahtlusi. Seda enam, et väljaõppe suurimaks takistuseks on aja jooksul kinnistunud arusaamad ja eelarvamused ning juba varem õpitud on inimese (kaitseväelase) puhul äärmiselt keeruline muuta. Seega, kui puudub klassikaline õpetaja ja õpilase vaheline õpetamisolukord, ei nähta õpetamist kui teadmiste-oskuste omandamise protsessi üldisemalt.^{11,12} Sellest tulenevalt võib juhtuda, et õpetaja peab kasutama meetodeid, mis sobivad kõrgemale ülemale.

Kui konkreetseid õpimeetodeid rakendatakse selleks, et õppurit võimalikult aktiivselt ja tõhusalt töösse kaasata ning teema võimalikult lihtsalt mõistetavaks teha, siis toetab see õppimist. Sellest tulenevalt saab öelda, et õppemeetodite tundmine ja oskus neid kasutada on õpetaja puhul tähtis eeldus.

2.3. Arusaamad õppimisest

Jao-, rühma- ja isegi kompaniitaseme väljaõpet teevad tavaliselt nooremohvitserid ja allohvitserid. Sageli on need nooremohvitserid ja allohvitserid ise värskest lõpetanud Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused (edaspidi: KVÜÕA). On selgunud, et kadettide arusaam õppimisest ja õpetamisest on üsna õpetajakeskne. Õpetamist ja õppimist nähakse üldjuhul ühesuunalise protsessina¹³, kus õpetamine on info edasiandmine ja õppimine etteantud info vastuvõtmine, õppija aktiivset osalust õppetegevuses aga ei nähta. Kadettide arvates on õppimise olemus ja eesmärk peamiselt teadmiste ja oskuste omandamine, mitte aga õppeprotsessis aktiivne ja loominguline osalemine.

Olles äsja kõrgkooli lõpetanud, ei ole noorel ohvitseril enamasti kogemusi, mida läheb vaja edasises teenistuses. Kuna piisaval määral pole ise õpetatud, siis ei teata, milliste õppemeetodite kasutamine on eri õppeainete

¹¹ **Metsa, T.** 2014. Kaitseväelaste täiendusõppe vajadus ja läbiviimine Kirde Kaitseringkonna näitel. Magistritöö. Tartu: KVÜÕA. [**Metsa** 2014]

¹² **Biggs, J.; Tang, C.** 2008. Õppimist väärtustav õpetamine ülikoolis. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, lk 108. [**Biggs, Tang** 2008]

¹³ **Kütt, K.; Männiste, T.** 2014. Kadettide arusaamad õppimisest ja õpetamisest. – KVÜÕA toimetised, nr 19. Tartu: Eesti Ülikoolide Kirjastus. [**Kütt, Männiste** 2014]

omandamiseks kõige efektiivsem või mõistlikum. Seetõttu tuleb kadettide õpetajaid suunata kasutama õppemeetodeid, kus põhifookus on õppuril ja sellel, mis aitab paremini õppida.¹⁴ Eesmärk omakorda on anda tulevaste nooremohvitseridele kogemus konkreetsetest õppemeetoditest ning suunata neid kasutama sarnaseid meetodeid hiljem oma väljaõppes.

2.4. Õppemeetoditest üldiselt

On levinud ekslik arusaam, et õpetamine tähendab õppuritele teadmiste, kogemuste, oskuste jms edasiandmist. Tegelikuses ei ole see aga võimalik, õppurile saab luua üksnes ise omandamise tingimused. Õppejõu ülesanne on luua tingimused, et õppur suudaks juba olemasolevate teadmiste põhjal konstrueerida uusi teadmisi. Sealjuures ei ole eriliselt suure osakaaluga, kas õppuri algteadmised on õiged, väärad või kuidagi moonutatud.^{15,16} Oluline on see, et õppur looks seoseid olemasolevate ja õppides juurde saadud teadmiste-oskuste vahel ning assotsiatsioonide põhjal moodustuksid tervikteadmised ja -oskused.

Eve Kikase arvates „jääb pikemaks ja mitmekülgsemalt kasutatavana meelde üksnes teadmine, mida on mõistetud, st seostatud eelnevaga, interpreteeritud olemasoleva taustal ja seostes”¹⁷. Ta rõhutab, et „õppida ei tule mitte lihtsalt fakte ja üksikuid elementaarseid seoseid, vaid ka seda, mida need seosed annavad ja mis neist järeldeb, miks need on selliseks kujunenud”¹⁸.

Õppemeetod on vahend eesmärkide saavutamiseks ning viitab sihipärasele õppetööle teatud kindlal viisil^{19,20}. See on konkreetne viis, mida õppejõud kasutab selleks, et muuta kogu õpetatav informatsioon õppurile võimalikult hästi kättesaadavaks ning seejuures hoomatavaks. Ühest küljest

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ **Karm** 2013, lk 5

¹⁶ **Fry, H.; Ketteridge, S.; Marshall, S.** 2003. A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education. London: Kogan Page Limited. <http://biblioteca.ucv.cl/site/colecciones/manuales_u/A%20Handbook%20for%20ching%20and%20Learning%20in%20Higher%20Education%20Enhancing%20academic%20and%20Practice.pdf>, (18.05.2015). [**Fry et al.** 2003]

¹⁷ **Kikas, E.; Toomela, A.** 2015. Õppimine ja õpetamine kolmandas kooliastmes. Üldpädevused ja nende arendamine. Tartu: Eesti Ülikoolide Kirjastus. [**Kikas, Toomela** 2015]

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ **Lepik, I.; Püssim, A.** 2002. Rakenduspedagoogika õpik. Tartu: AS Atlex. [**Lepik, Püssim** 2002]

²⁰ **Ots, A.; Kusnets, T.; Nemvalts, R.; Nurmoja, V.** 2006. Instruktori abiline. Tartu: AS Kirjastus ELMATAR, lk 81. [**Ots et al.** 2006]

on õppemeetod viis, mis toetab tunnis õpetajat, kuid teisalt toetab see ka õppurit, soodustades vajaliku informatsiooni nii teadmiste kui ka oskuste tasemel vastuvõtmist ja kinnistamist. Seetõttu võib öelda, et õppemeetod on õpetaja ja õppuri koostööviis õppematerjali sisu avamiseks ja tunnetaamiseks.²¹

2.5. Õppemeetodite valiku põhimõtted

Õppemeetodeid võib eri põhimõtetest lähtudes rühmitada mitmel viisil. Näiteks on Mari Karm oma raamatus „Õppemeetodid kõrgkoolis” rühmitanud õppemeetodid neljal moel: juhtiv pool, õppeprotsessi ülesehitus, tegevused ja õpiväljundid.

Õppemeetodi valikul tuleb lähtuda olulistest küsimustest. Esiteks võib olla aluseks juhtiva rolli küsimus. Teisisõnu, kas fookus on õpetamisel või õppimisel, kuidas toimub suhtlus ning kellel on võim otsustada ja ressursse jagada. Sellest lähtuvalt saab õppemeetodid jagada kahte suurde rühma: õpetajakesksed meetodid ning õppijakesksed meetodid.²² Õpetajakesksete meetodite puhul on üldiselt õppurkond passiivne ning muutub aktiivseks, kui selleks on vajalik stiimul. Teisalt, õppijakesksete meetodite puhul on vajalik, et igal õppuril oleks piiramatu arenguruum.²³ Seetõttu sõltub õppuri edu ja areng tema panusest töösse ja püüust ammutada uusi teadmisi ja oskusi. Näiteks selgitavad Bhattacharjee ja Ghosh²⁴, et kooperatiivsed meetodid arendavad koostöövõimet, kriitilist mõtlemist ning moraalseid väärtusi. Samuti võib nende kaudu muuta ja arendada mõtlemisvõimet ja olukorra mõistmist.

Teiseks rühmitamise viisiks on lähtumine õppeprotsessi ülesehitusest. Seejuures arvestatakse, millises õppeprotsessi etapis on mingit meetodit kõige sobivam kasutada.²⁵ Tavaliselt on igas õppeprotsessi etapis mõned meetodid märgatavalt sobivamad kui teised. Protsessi alguses on soovitatav kasutada meetodeid, mis häälestaksid õppija, seades ta valmis eelseisvaks õppeks. Uue õppimise etapis on oluline, et õppija loeks, kuuleks või kogeks

²¹ **Kõverjalg, A.** 1989. Kutseõppe didaktika ja psühholoogia. Tallinn: Valgus.

²² **Karm** 2013, lk 5.

²³ **Kovačević, E.** 2012. Academia, Inc. <http://www.academia.edu/6896759/Integrity_Between_Personal_Educational_Philosophy_and_Teaching_Style>, (18.05.2015).

²⁴ **Bhattacharjee, S.; Ghosh, S.** 2013. Usefulness of Role-Playing Teaching in Construction Education: A Systematic Review. Associated Schools of Construction. [**Bhattacharjee, Ghosh** 2013]

²⁵ **Karm** 2013, lk 7.

vajalikku materjali või protsessi. Materjali tähendus ja protsessi sisu peab olema selgitatud.²⁶

Kolmandaks viisiks on meetodite rühmitamine tegevuse põhjal. Need on lugemis-, kuulamis-, vestlus- ja kirjutamisülesanded.²⁷

Viimaseks rühmitamise viisiks on rühmitamine õpiväljundite järgi, kus on oluline, et õpiväljundid, hindamisviisid ja õppemeetodid moodustaksid koos ühtse terviku. Selle viisi puhul on vaja analüüsida, kuidas mingi meetod toetab püstitatud eesmärgi saavutamist. Püstitatud eesmärgi – õpilane oskab meeskonnatööd – täitmiseks peab tingimata kasutama meetodit, mis toetab selle eesmärgi saavutamist.²⁸ Seetõttu on õppemeetodid tihedalt seotud õpiväljunditega, mida on uuritud ka Eesti Kaitseväes²⁹.

2.6. Õppemeetodite kasutamine ja jagunemine Eesti Kaitseväes

„Sõjaline väljaõpe on sõjaliste ülesannete täitmiseks vajalike teadmiste, oskuste, vilumuste, käitumishormide, hoiakute ja tegevuste omandamine”³⁰.

Kaitseväe väljaõppe eesmärk on ette valmistada kaitsevaelasi, kaitseliitlasi ja üksusi sõjaliste ülesannete täitmiseks³¹. Kaitsevaelaste baastadmised peavad olema samad. Põhimõtted, mille järgi ülesannet täites käituda ja teadmised-oskused, kuidas teatud tegevust täpselt teha, peavad olema sarnased, kuna mobilisatsiooni või ümberstruktureerimise korral võib kokku töötanud üksusse määrata täienduseks teisi sõdureid, spetsialiste, aga ka ülemaid. Seetõttu peab olema tagatud, et minimaalse väljaõppeks mõeldud ajaga peab kogu üksus suutma koos tegutseda. Sellest tulenevalt on väljaõppekavades väljaõppe eesmärgid nimetatud õpiväljunditena. On selge, et väljaõppekava eesmärgipäraseks täitmiseks peavad valitud õppemeetodid toetama õpiväljundite saavutamist.

Õppemeetodite jagunemine Eesti kaitseväes toimub enamasti ühtsel kindlal viisil, mida kasutatakse pedagoogikaalases kirjanduses ning õppematerjalides. Õppemeetodid on jaotatud kolme suuremasse rühma: frontaal- sed, iseseisva töö ja kooperatiivsed õppemeetodid.³²

²⁶ Karm 2013, lk 7.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*, lk 8.

²⁹ Ganina, S. 2013. Väljundipõhine hindamine füüsikaainetes Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustes. – KVÜÕA toimetised, nr 17. Tartu: Eesti Ülikoolide Kirjastus.

³⁰ Väljaõppe eeskiri 2015.

³¹ *Ibid.*

³² Ots *et al.* 2006, lk 81.

Seesugune ühtne õppemeetodite jagunemine tagab ühtse arusaama, andes ettekujutuse meetodite olemusest üldiselt ning sellest, millist tüüpi õppemeetodid teatud rühmadesse kuuluvad. Seda lihtsam on väljaõpet tegeval kaitseväelasel endale teadvustada, milliseid meetodeid saab ta õppetundides kasutada. Parema ettekujutluse saamiseks esitakse õppemeetodite jaotus tabelina.

Tabel 1. Kaitseväes kasutatavate õppemeetodite jaotus

Frontaalsed ³³	<p>Loeng on õppemeetod, kus õppejõud edastab teoreetilist materjali.</p> <p>Demonstratsioon Õppurile näidatakse, kuidas mingit tegevust sooritada või teatud vahendit kasutada. Kogu protsessi esitletakse ja kommenteeritakse etappide kaupa. Demonstratsiooni lõppeesmärgina sooritavad õppurid tegevuse iseseisvalt.</p> <p>Drill ehk rivimeetod Meetodit, kus toimub järjekindel ning korduv protsess, et kindel tegevus või oskus saaks täielikult omandatud, nimetatakse drilliks ehk rivimeetodiks. Drillimist võib nimetada ka kindla tegevuse või protseduuri eesmärgistatud kordamiseks ehk see on „süsteemne lähenemine materjali astmeliseks õppimiseks“³⁴</p> <p>Vestlus Vestluse puhul on õppejõul arutelu juhi, selle suunaja ja sõnaandja roll ning põhikõnelejad on õppurid. Nimetatud meetodi abil on hõlpsalt võimalik kogu õppurkonda aktiveerida,³⁵ panna nad mõtlema, saada teada nende eelnevad teadmised, tuvastada nende väljendusoskuse tase ning mõttekäik, kuidas nad on teatud tulemi või arvamuseni jõudnud.</p>
Iseseisev töö	<p>Iseseiseva töö ülesanded tunnis Eesmärk on õpitu kinnistamine õpikeskkonnas. Pärast uue teema käsitlemist kinnistatakse see sobivate ülesannetega õpitud korrates ja lisaseoseid kujundades ning ühtlasi rakendatakse eelnevalt omandatud teadmisi ja oskusi.³⁶</p> <p>Kodutööd Kodutööd kuuluvad iseseiseva tööde ülesannete hulka, mille täitmine leiab aset väljaspool õppetööd, sh väljaspool klassi- või harjutustunde.³⁷</p> <p>Taktikalised probleemülesanded Taktikalised probleemülesanded ehk taktikalise otsustamise mängud kuuluvad iseseiseva töö ülesannete hulka. Need on kirjalikud ülesanded, mille eesmärk on arendada taktikaliste probleemide lahendamise ja otsustamise oskust ning etteantud olukorra mõistmise ja prioriseerimise suutlikkust.³⁸</p>

³³ Ots *et al.* 2006.

³⁴ Lepik, Püssim 2002, lk 128.

³⁵ *Ibid.*, lk 125.

³⁶ *Ibid.*, lk 135.

³⁷ Ots *et al.* 2006, lk 91.

³⁸ *Ibid.*, lk 93.

Kooperatiivsed	<p>Rühmatöö meetod Meetodi olemus seisneb õppurite omavahelises koostöös. Tegemist on õppurikeskse meetodiga, kus aktiivne roll lasub õppuritel, täidetakse etteantud ülesandeid ja leitakse neile ühiselt lahendusi. Õppejõul on järgmised ülesanded: ülesande ning kriteeriumide määramine, õppekeskkonna kontroll- ja juhendajaroll. Rühmatööd saab jagada kaheks: rühmaarutelu ja rühmatöö.³⁹</p> <p>Rollimäng Tegemist on meetodiga, kus on ühendatud mäng ja õppetöö. Selle meetodi puhul on õppurid aktiivsed, pandud enamasti olukorda, kus nad pole varem olnud. Iga õppur saab kindla ülesande – rolli, mida tal tuleb etendada, õppejõule jääb mängujuhi roll. Rollimäng nõuab hoolikat ettevalmistust ning kindlaid konkreetseid reegleid ja juhiseid.⁴⁰</p> <p>Situatsioonimeetod Meetod taotleb varem omandatud teadmiste ja oskuste rakendamist võimalikult realistlikus keskkonnas, näiteks püütakse anda võimalikult realistlikud lahingusituatsioonide kogemused.⁴¹ Saab imiteerida elulähedasi olukordi, kus individuaalsel tasemel või ka meeskondadesse määratud õppuritel tuleb eelnevalt omandatud teadmiste, kogemuste ning oskuste põhjal koostöös tegutseda ning ülesandeid täita.</p>
----------------	---

2.7. Õppemeetodi valiku põhimõtted

Nagu eespool öeldud, on konkreetsete õppemeetodite abil võimalik muuta õpetamine õpetaja jaoks võimalikult sobivaks ning ka õppijaile aine hõlpsasti omandatavaks. Sellegipoolest ei piisa õppe lihtsustamiseks ja parandamiseks üksnes meetodite teadmisest ning oskusest neid kasutada, vaid vaja on osata ka õppemeetodeid teadlikult ja oskuslikult valida. Teisisõnu tuleb osata valida konkreetsete õppeainete õpetamiseks sobivad meetodid. Valides õppemeetodit, tuleb arvestada kuue aspektiga: õpiväljundid, kasutada olev ressurss, õppurikond, õpetajad, keskkond ja ohutus.

Ühe olulisema faktorina õppemeetodi valimisel tuleb arvestada õppeaine teema ja eesmärkidega ehk kokkuvõtvalt õpiväljunditega. Teisisõnu peavad õppemeetodid toetama õpiväljundite saavutamist.^{42,43} Meetodi valikul peab õpetaja mõtlema, mida tal tuleb õpetada ning mida ta tahab oma õpetusega saavutada. Selle mõistmise hõlbustamiseks on Eesti Kaitseväes

³⁹ *Ibid.*, lk 97.

⁴⁰ Vatsel, A. 2004. Seiklusrollimäng (LARP) kui noorte vaba aja sisustamise võimalus noorsootöö vahendina. Tallinn: Tallinna Pedagoogiline Seminar.

⁴¹ Ots *et al.* 2006, lk 101.

⁴² Biggs, Tang 2008, lk 93.

⁴³ Pilli, E.; Õunpuu, M. 2012. Väljundipõhine hindamine kutsekoolis. Tallinn: SA Innove, lk 14.

väljaõppe-eeskiri, kus on kirjas õpiväljundid, mida õppur peab aine läbi-nuna teadma või oskama. Lähtudes väljaõppe-eeskirjast ja väeosa juhistest ning võttes arvesse nooremallohvitseri kursuse õppuri eelnevaid teadmisi ja oskusi, otsustab NAKi juhtkond, mida mil moel konkreetse õppeaine puhul käsitletakse.

Võimalik, et kasutada olev ressurs on õppemeetodi valikul üks olulisemaid suunajaid. On ilmne, et ressurs, sealhulgas ka aeg, võivad õpet ja selle kvaliteeti oluliselt mõjutada. Näiteks, kui palju on laskemoona ja imitatsioonivahendeid? Millised on väljaõppeks eraldatud ruumid? Kui palju on õpetajaid? Need küsimused annavad aimu, kui palju on võimalik õpitud harjutada ning seeläbi kinnistada. Kui väeosas on piisav kogus määrustikke või paljundusvõimalus, siis on võimalik määrustike õpe korraldada suures mahus iseseisva tööna. Nende puudumisel võib aga iseseisva töö meetodi kasutamine olla raskendatud. Kui vahendid ning õppeks ja harjutamiseks ettenähtud aeg on küllaldane, saab demonstreerida ja kinnistada erinevaid lõhkamisi, laskeharjutusi ja lahinguülesannete drille märgatavalt rohkem. Näiteks toovad paljud ohvitserid^{44,45}, et õppijakesksed õppemeetodid (näiteks rollimäng) arendavad analüüsioskust, otsustamisvõimet, prioriseerimise suutlikust ning nende kasutamine on lihtne ja minimaalse ajakuluga.

Sobiva meetodi valik sõltub õppijakesksete õpetajate meelest kõige enam õppijatest. See tähendab, et õppejõud peavad arvestama õppurite vajaduste ja huvidega, mis väljenduvad omakorda eri õpistiilides.⁴⁶ Mõnele õppurile meeldib kõige enam käsitletavat näha, kogeda ja ise läbi teha, teistele võib sobida rohkem loengumeetod, ülesannet kuulata ja seeläbi teoreetilist materjali õppida. Arvestades õppurkonna eelistustega, valib õpetaja sobivaima õppemeetodi.

Peale selle peab õpetaja arvestama sobiva meetodi valimisel enda eelistuste ja isikuomadustega ehk sellega, kuidas ta on võimeline konkreetset õppeainet kõige efektiivsemalt õpetama, lähtudes seejuures ka õppijate eelistustest. Kindlasti ei ole õige valida sellist õppemeetodit, mida on kõige mugavam kasutada ehk meetodit meetodi pärast ning mille planeerimine nõuab kõige vähem aega. Üldjuhul ei ole sellisel teel valitud meetodid õppurkonna jaoks aktiivseks õppimiseks kõige sobivad.

⁴⁴ Näkk, A. 2008. Lahingujuhtimise situatsioone jälgendavate taktikaliste probleemülesannete kasutamine sõjaliste juhtide väljaõppes. Tallinn. [Näkk 2008]

⁴⁵ Sander, M. 2005. Otsuse vastuvõtmise protsess rühmaülesannetel. Lõputöö. Tartu: KVÜÕA. [Sander 2005]

⁴⁶ Valgmaa, R.; Nõmm, E. 2008. Õpetamisest: Eesmärgist teostuseni. Võru: Võru Täht.

Õppetegevuse keskkonnast oleneb suuresti õppeprotsessi iseloom ja tihti ka meetodi valik. On suur vahe, kas tund tuleb korraldada klassiruumis või maastikul – lagendikul või metsas. Praktilist tundi, milles osalev õppurkond on suur, on keerulisem korraldada klassis kui maastikul. Kui sajab vihma, on raske kasutada loengumeetodit. Loengut on lihtsam kasutada klassiruumis või seda imiteerivas telgis.

Kaitseväge väljaõppes on märkimisväärne roll ohutusel. Kuna ajateenijate väljaõpe keskendub suuresti militaarsele tegevusele, mis on olemuselt ohtlik, tuleb tähelepanu pöörata ohutule õppimisele. Selleks tuleb teatud õppeainete õpetamisel kasutada esialgu demonratsiooni ehk näidata, kuidas peab käituma, et tegevus oleks ohutu, kuid väljaõppe-eesmärgi mõistes õige.

Kokkuvõtlikult, meetodi valik peab olema teadlik ning arvestama eeltoodud kuue aspektiga. Analüüsides nimetatud tegureid, on võimalik valida meetodid, mis soodustavad õppurite õppimist ja õpetatava teema maksimaalset käsitlemist ja kinnistamist, mis läbi õppurid saavutavad teadmistes ja oskustes maksimaalse väljaõppetase.

3. Metoodika kirjeldus

See artikkel tutvustab uuringut, mille eesmärk on selgitada, milliseid õppemeetodeid NAKi väljaõppe õpetajad teavad ning millised meetodid on nende seas populaarsemad. Ühtlasi taheti uurida, milliseid õppemeetodeid NAKi õppekavas kajastatud õppeainete puhul enam kasutatakse ja mille alusel õppemeetodid valitakse. Valides uuringu eesmärgi täitmiseks sobivat uurimismeetodit, otsustati küsimustiku kasuks, milles olid nii valik- kui ka avatud vastustega küsimused. Selles kontekstis taheti küsimustikuga selgitada, milline on õpetajate teadlikkust õppemeetoditest ning teadmiste rakendamist töös.⁴⁷ Küsimustiku valiidsus ja reliaablus^{48,49} tagati mitmete meetoditega. Küsimustiku sisulist valiidsust hinnati nii eksperthinnangu kui ka Cronbachi α abil, mis kirjeldab metoodika sisemist kooskõla. Teisisõnu kontrolliti, kas küsimustikuga mõõdetakse soovitud ehk seda, milleks

⁴⁷ Laherand, M.-L. 2010. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk.

⁴⁸ Watt, D. 2007. On Becoming a Qualitative Researcher: The Value of Reflexivity. – The Qualitative Report, 12 (1), pp. 82–101.

⁴⁹ Lankshear C.; Knobel M. 2004. A Handbook of Research: from design to implementation. Berkshier, England: Open University Press, pp. 161.

küsimustik esialgselt koostati.⁵⁰ Cronbachi α on teguritevahelise usaldusväärsuse koefitsient. Käesolevas töös Cronbachi $\alpha = 0,78$.

Uuringu valiidsus ja reliaablus tagati järgmiste meetoditega:

- küsimustiku kohta saadi hinnang kahelt KVÜÕA õppejõult, seejärel küsimustikku korrigeeriti;
- vastajad said küsimustikule vastata neile sobival ajal ja sobivas keskkonnas;
- uuringus osalesid ainult teenistuses olevad allohvitserid ja ohvitserid;
- küsimustikule vastajad ei saanud selle eest tasu;
- uurijad ei saanud vastajaid mõjutada, sest küsimustik asus internetikeskkonnas;
- uuringus on kirjeldatud meetodika, seeläbi on uuringut võimalik korrata;
- küsimustikule vastajatel oli võimalik lisada peale valikvastuste vabas vormis oma arvamusi.

Saadud tulemused kodeeriti ja kodeerimist testis ka üks KVÜÕA õppejõud. Leiti kompromiss ja otsustati lõpliku kodeerimise kasuks.

3.1. Valimi kirjeldus

Valim koosnes nii allohvitseridest kui ka ohvitseridest, kellest enamik (90%) on õppinud ja lõpetanud KVÜÕA, niisiis on tegemist mugavusvalimiga. Kõik vastajad pidid olema õpetanud või õpetamas nooremallohvitseride väljaõppe kursusel. Seega oli peamiseks kriteeriumiks, et tegevvälasel peab olema seotus ajateenijate nooremallohvitseride kursuse väljaõppega – vastajal pidi olema selles vallas tundide andmise kogemus. Valim moodustati põhimõttel, et väljaõppe ja töökogemuse poolest on neid pädev selles valdkonnas teadmiste rakendamises hinnata.

Küsimustikule vastas 26 inimest, vanusevahemikus 23–39, kellest 25 olid mehed ning üks naine. Uuritavaid oli nii keskalluvusega üksustest kui ka esimesest ja teisest jalaväebrigadist. Kolmandik vastajaid oli õhutõrjepataljonist ja kolmandiku moodustasid staabi- ja sivepataljoni kaitsevälased.

⁵⁰ Hinton, P. 2004. Statistics Explained: A Guide for Social Science Students, 2nd Edition. Amazon. <<http://www.amazon.com/Statistics-Explained-Science-Students-Edition/dp/0415332850>>, (24.03.2015).

3.2. Mõõtevahend ja protseduur

Uurimuse eesmärgi saavutamiseks tutvuti teemakohase kirjanduse ja uurin-gutega, millele tuginedes koostati ühtne küsimustik nii allohvitseridele kui ka ohvitseridele. Info kogumiseks sobiva meetodi valimisel otsustati küsi-mustiku kasuks, sest see annab võimaluse koguda adekvaatsed andmed ega vaja palju rahalisi vahendeid. Samuti kasutati küsimustikumeetodit ka sama-laadsetes uuringutes, mida kirjeldati teoreetilises osas. Küsimustik koosnes üheksast küsimusest, mis olid nii valik- kui ka avatud vastustega, kus vas-tajad said avaldada oma arvamust. Küsimused koostati uuringu eesmärgist lähtudes ning jagati nelja valdkonda. Üks valdkond oli vastaja taustainfo, teine tema arvamus ajateenijast ja ülema otsustusvõime taseme kohta aja-teenistuse lõpuks ehk suutlikkuse kohta langetada vastavas olukorras ise-seisvalt ratsionaalseid otsuseid, toime tulla jao juhtimise ning sõjaaja üles-annete täitmisega. Samuti küsiti KVÜÕAs kadetina (nt instruktorikursuse või teiste õppeainete raames) õppemeetodite omandamise kohta. Viimase osa küsimused olid õppemeetodite kohta, mida vastajad ajateenijate õpeta-miseks NAKi väljaõppes kasutavad ning paluti täpsustada, mille alusel üks või teine meetod valitakse. Küsimustik koostati elektroonselt ning saadeti elektroonsel teel vastajatele.

3.3. Uuringu rakendatavus ja piirangud

Käesolev uuring võimaldab tuvastada õppemeetoditel põhinevaid välja-õppeprobleeme ning planeerida õppemeetoditel ning õppijakesksel välja-õppel põhinevate uuringute tegemist. Peale selle annab uuring ka ülevaate Eesti Kaitseväes levinud õppemeetoditest ning kirjeldab iga meetodi nega-tiivseid ja positiivseid aspekte.

Kõige olulisemaks piiranguks käesoleva töö valmimisel osutus valimi suurus. Küsimustik saadeti laiali kolmel korral. Esimesel ja teisel korral kasutati selleks väeosade üldisi e-posti aadresse, kuid täidetud küsimus-tikke laekus vähe, kuna üldjuhul ei olnud need jõudnud konkreetsete tegev-väelasteni, kes olid või olid olnud seotud NAKi väljaõppega. Seetõttu otsus-tati mugavusvalimi kasuks ning küsimustikud saadeti otse tegevväelastele, keda tunti ning kes olid teinud või tegemas NAKi väljaõpet.

3.4. Andmeanalüüs

Küsimustiku tulemuste analüüsimiseks kasutati nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset meetodit: protsendid, mood, mediaan, keskmine, standardhälve,

risttabel ja võrdlusanalüüs. Analüüsitulemused kirjeldasid enam teatud õppemeetodeid, aga ka väljaõppes kasutatud populaarsemaid meetodeid. Analüüsitulemuste põhjal tehti ka risttabel, mis kirjeldab õppemeetodite kasutamist konkreetsete õppeainete raames. Uuringutulemuste lugejasõbralikuks esitamiseks otsustati esmasel analüüsil kasutada protsente, sest see annab kiire ülevaate sõltumata valimi suurusest. Tulemuste interpreteerimisel on kasutatud ümardatud täisarvulisi väärtusi.

Peale eelnimetatud analüüsimeetodite kasutati uuringus faktoranalüüsi ja korrelatsioonanalüüsi muutujate seoste leidmiseks⁵¹. Analüüsi esitamisel valiti ainult tugevas seoses olnud faktorid.

3.5. Tulemused

Uuringust selgus, et tegevvälased on enamasti rahul ajateenijast jaoülevaate teadmiste ja oskuste tasemega, mille nad teenistuse lõpuks saavutavad. Vaid kaheksa protsenti vastanutest leidis, et jaoülevaate teadmiste ja oskuste tase on üksuse juhtimiseks ebapiisav. Rõhudes seejuures eelkõige pedagoogikaalastele puudujääkidele, toodi välja, et jaoülevaate ei ole reservõppekogunemisel võimalised piisavalt kvaliteetseks väljaõppeks, sest eelneva teenistuse jooksul pole juletud lasta neil tunde anda – teisisõnu puudub instruktorikogemus.

Ilmnes, et 85% vastanud tegevvälalastest arvab, et ajateenijast jaoülevaate otsustusvõime areneb ajateenistuse lõpuks üldjuhul piisavale tasemele, et suuta langetada erinevates olukordades iseseisvalt ratsionaalseid otsuseid. Suurema kriteeriumina toodi välja, et otsustusvõimet arendab kõige enam praktika ning iseseisvus otsuse vastuvõtmisel. Seejuures rõhutati, et praktika puhul on oluline rohkete mitmekülgsete situatsioonide läbitegemine harjutustel ja õppustel, mille käigus võimaldatakse õppuril kogeda erilaadseid olukordi.

15% vastanutest aga leidis, et jaoülevaate otsustusvõime ei ole piisav üksuse juhtimiseks, tuues põhjuseks kogenumatuse ja asjaolu, et otsustusvõimet pärsib oluliselt varasemas teenistuses aset leidnud karistamine õppeprotsessis tehtud eksimuste ja valede otsuste eest.

Peale ajateenijate otsustusvõime ning nende teadmiste ja oskuste taseme piisavuse uuriti ka tegevvälalaste teadmisi õppemeetodite ja nende kasutamise kohta, millele oli suunatud küsimustiku põhirõhk. Kuna uurimus põhineb suuresti õppematerjalil „Instruktori abiline”, mis on Eesti Kaitsevää

⁵¹ Parring, A.-M., Vähi, M., Käärrik, E. 1997. Statistilise andmetöötluse algõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

sõjaväepedagoogikas üks levinum ning kättesaadavam materjal, siis käsitletakse kesksete õppemeetoditena selles raamatus toodud meetodeid. Ühtlasi käsitleb samu meetodeid ka kaitseväe ja kaitsealiidu väljaõppe-eeskiri.

Küsimusele, kuidas ning mille alusel valitakse sobilikud õppemeetodid, anti mitmesuguseid vastuseid. Saadud avatud vastused koondati tabelisse ning grupeeriti nii märksõnade kui ka valdkondade kaupa. Vastuste alusel tehti faktoranalüüs. Tulemused esitati tabelina (vt tabel 1) ning ilmestati tsitaatidega (kirjapilt muutmata). Selgus, et uuritavate õppemeetodite valiku võib grupeerida järgmiste faktorite alusel: kogemus, ressursid, õppija-kesksus, eesmärgipärasus, tunni teema, metodikesksus, aga ka arvestamine mitme aspektiga. Faktorid on leitud peakomponentmeetodil, kasutades Vari-max-pöörämist.

Tabel 1. Põhjused, mille alusel vastajad valivad väljaõppeõppemeetodid (kursiivis on välja toodud mõnede vastajate arvamused)

Faktor	Vastajate tsitaadid
Kogemus Cronbachi $\alpha = 0,657$	<p><i>Loogika, kogemused, töötahe</i></p> <p><i>See, kuidas ma ise teemat õppinud olen (annan enda kogemusi edasi, ei ole vaja jalgratast leiutama hakata. Kui toimis siis, toimib praegu ka. Muidugi alati võib asju täiustada ja raamidest väljapoole mõelda. kuid oma kogemusi saab alati aluseks võtta.)</i></p> <p><i>Elukogemus näitab, et loenguga saab kõige rohkem infot edastada, aga kõige vähem kuulatakse. Kui loengule järgneb praktiline osa, siis saab loengus antud materjalid kinnistada ja midagi jääb neile ehk meelde ka.</i></p> <p><i>Kasutan palju oma isiklikke kogemusi.</i></p> <p><i>Varasem kogemus.</i></p> <p><i>Missuguseid õppemeetodeid olen eelnevalt juba kasutanud antud õppeaine puhul.</i></p>
Ressursid Cronbachi $\alpha = 0,722$	<p><i>Tunni ettevalmistamiseks antav aeg; õpetatava isikkoosseisu arv; kasutatav aeg; kasutatav maastik; kasutatavad õppevahendid</i></p> <p><i>Ajaraamid, kasutatav varustus, abikoolitajate võimalus</i></p> <p><i>Sõltuvalt kohast ja võimalustest.</i></p> <p><i>Kasutada olev varustus, õppurite arv, kasutada olevad alad/ruumid</i></p> <p><i>Õppeala (maastik, klass jne), kus väljaõpe toimub.</i></p> <p><i>Õppevahendid, mis mul on ja mida ma saan kasutada, et väljaõpet läbi viia.</i></p>

Faktor	Vastajate tsitaadid
Õppijakesksus Cronbachi $\alpha = 0,764$	<p><i>Ma küsin endalt, kas selle meetodiga on võimalik teema selgeks teha, nii et õppurid on töösse kaasatud. Kui jah, siis läheb meetod käiku. Näiteks määrustiku tundi ei pea Powerpointi slaidide pealt maha lugema, sõdurid samal ajal võitlevad unega. Selle asemel annad neile määrustikud kätte, annad iseseisva õppetöö ja kui tund kätte jõuab, siis hoopis ajateenijad peavad tulema klassi ette ja seletama olulised punktid teemade kaupa. Instruktor sekkub alles siis, kui millegagi puitu pannakse.</i></p> <p><i>Ajateenijate kogemused ja üldine tase antud õppeaine alal.</i></p> <p><i>Õppurite moraal, distsipliin ja üldine hoiak.</i></p> <p><i>Oluline on see, praktilistes tundides saaksid õppurid olulisi tegevusi võimalikult palju läbi harjutada ja omandaks maksimaalselt kogemusi erinevate olukordade lahendamisel erinevates lahingsituatsioonides</i></p> <p><i>Valin alati meetodi, kus õppur saab kõige paremini aimu, mis ja kuidas ta peab tegema.</i></p> <p><i>Õppemeetod peab võimalikult lihtsalt õppurini tooma selle, mida õpetav osapool tahab edasi anda.</i></p>
Eesmärgipärasus Cronbachi $\alpha = 0,701$	<p><i>Selle efektiivsus antud teema omandamiseks.</i></p> <p><i>Kõik oleneb tunni teemast ja VÕ taseme nõuetest. Kindlasti pooldan asjade praktilist tegemist ja kinnistamist. Eluliste näidete toomist, mitte kuiva loengut.</i></p> <p><i>Tunni eesmärk</i></p> <p><i>Nii, kui on oht, et nõutud TEAB/OSKAB eesmärgid jäävad täitmata, peab meetodit muutma.</i></p>
Tunniteema Cronbachi $\alpha = 0,657$	<p><i>Sõltuvalt tunnist valin ka õppemeetodi(d)</i></p> <p><i>Õpetatava teema iseloom.</i></p> <p><i>Kuidas teemat võimalikult lihtsaks ja huvitavaks teha (ainult loengust klassis ei ole kasu)</i></p>

Faktor	Vastajate tsitaadid
Meetodikeskus Cronbachi $\alpha = 0,803$	<p><i>Drill: SBKst põhi olemas, töötab hästi</i> <i>Loeng: uuel osal vajalik teooria omandamine</i> <i>Situatsioon: hea taktikalisel harjutusel</i> <i>Demo: vajalik uue praktilise oskuse omandamisel</i></p> <p><i>Loengust ei ole lihtsalt võimalik pääseda, mingi teoreetilise baasi peab andma. Võimalikult suur rõhk on situatsiooniülesannetel ehk praktilistel sooritustel võimalikult reaalses tingimustes. Rollimäng on mu jaoks arusaamatu teema, see võib jääda rollimänguritele. Mis tahes keerulisemate teemade puhul on oluline drill ja veel kord drill, muidu ei hakka see jao kiire rünnak tööle ja meeskond relva juures ka mitte. Ehk siis lihtne plaan – teooria-demo-praktika (erinevates vormides: meeskond, individuaalne, erinevad olukorrad) ja siis drill. Praktika osas on oluline veel õpetav osa, drill on puhtalt kiiruse ja täpsuse harjutamine.</i></p> <p><i>Kuidas paremini kinnistada teemat (drillid, iseseisev töö).</i></p> <p><i>Kuidas panna õppur ise mõtlema, vastutama (käsud, taktika).</i></p> <p><i>Üksuse koostöö aluste loomine (grupitöö, taktika).</i></p>
Arvestamine mitme faktoriga Cronbachi $\alpha = 0,698$	<p><i>Piirangud, ja selleks on aeg. Kui aega on, siis instruktorina valin võimalikult efektiivse viisi, kuidas materjali kõige paremini edasi anda. Kindlasti peab tunnis mõtlema igavuse peletamise või üldse selle tekkimise peale. Selleks tulebki kasutada erinevaid meetodeid koos, mis kaasavad publikut.</i></p> <p><i>Ajateenijale, olgu see SBK/NAK/AÜK vms, tuleb teha väljaõpe ja pakutav teema vastuvõetavaks ning võimalikult lihtsaks, arusaadavaks ja huvitavaks.</i> <i>Üksluine loenguvormis n-ö tampimine ei vii kuhugi. Eelistan suures osas rühmatööd ja situatsiooniülesandeid, mis panevad mõtlema ja lahendusi leidma. See tekitab n-ö võistlusmomendi ja tahte olla teistest parem.</i></p> <p><i>Muidugi oleneb kõik tunni teemast ja paraku on ka n-ö kuivad teemad, aga ka neid saab vastuvõetavaks teha.</i></p> <p><i>Kasutan üldjoontes erinevaid õppemeetodeid, neid kombineerides sellepärast, et võtan eeskujuks selle, kuidas mind ennast on õpetatud.</i></p> <p><i>Õpimeetod tuleb valida vastavalt hetkel olemasolevale väljaõppetasemele, õppurite oskustele ja kogemustele. Lisaks on igal teemal oma iseloom ja seetõttu on vajalikud erinevad meetodid. Normaalne väljaõpe kasutab võimalikult palju meetodeid väljaõppe eri etappides.</i></p>

Tulemustest selgub, et väljaõppeks sobivate õppemeetodite valik ei ole enamasti teadlik. Valdavalt otsustati aga meetodi kasuks, lähtudes mõnest, vahel koguni kolmest tegurist. Oli aga uuritavaid, kes arvestasid sobivate meetodite valimisel mitme faktoriga, lähtudes sealjuures käsitletava materjali omandamise lihtsusest ja hoomatavusest, aga ka õppuri aktiveerimisest ja motiveerimisest.

Kuigi leidus erinevaid viise, kuidas valiti sobivad õppemeetodid, siis valdav enamik valis meetodi siiski üksikutest faktoritest lähtudes, mis ei võimalda aga õppetööks sobiva meetodi maksimaalselt efektiivset valikut. Seetõttu võib see valik olla õppetööks vähem sobiv ning ühtlasi ka ebaefektiivne kognitiivse võimekuse arendamiseks.

3.6. Tulemuste analüüs

Tulemuste koondülevaateks on risttabel (tabel 2), mis iseloomustab NAKi õppeainete õpetamisel kasutatavaid õppemeetodeid. Tabelis on kajastatud, kui võrd kasutavad tegevvälased nooremallohvitseride kursuse väljaõppel õppemeetodeid konkreetsete õppeainete õpetamisel. Tulemused on esitatud protsentuaalsel kujul. Helehalliga on märgitud vastused, mis ületavad 70% piiri, tumehalliga üle 50%, kuid alla 70% piiri, ning valgega tähistatu jääb vahemikku 0 kuni 50%.

Uuringust selgus, et üleüldiselt olid kõige populaarsemateks meetoditeks NAKi õppeainete puhul loeng, demonstratsioon ja drill. Kõige enam on kasutatud loengumeetodit, mida uuritavad on praktiseerinud peaaegu kõikides õppeainetes. Üksnes riviõppe ja kehalise kasvatuses puhul ei kasuta loengut üle 70% uuritavatest. 15 õppeainest kümne puhul on drilli ehk rivimeetodi praktiseerijaid üle 70% uuritavatest. Ilmnes, et kõige ebapopulaarsemad õppemeetodid olid taktikaliste probleemülesannete lahendamine, rollimäng ning vestlus. Kolme õppeaine puhul kasutab taktikaliste probleemülesannete lahendamist üle 50% uuritavatest ning nende seas kasutab ainult lahinguülesannete puhul seda meetodit umbes 70% uuritavatest.

Selleks, et leida seosed eri näitajate vahel, tehti korrelatsioonanalüüs. Analüüsis kasutati eri õppeaineid, mis kajastuvad nooremallohvitseri baaskursuse õppekavas ning mitmeid küsimustikus olevaid küsimuste vastuseid. Selgus, et tugevas seoses on sellised õppemeetodid nagu drill ja loeng, mille NAKi õpetajad eelnevalt olid omandanud ($r = 0,75$; $p \leq 0,05$). Loogilise tulemusena ilmnes tugev seos õppemeetodite vahel, mida õpetajad teadsid ja olid kogunud (näiteks drill ehk rivimeetod, $r = 0,85$; $p \leq 0,05$).

Tabel 2. Uuritavate protsentuaalne hulk eri õppemeetodite kasutamisel nooremallohvitseride kursuse õppeainete raames (valida võis mitu vastust, seega protsendid näitavad vastajate osa valimist)

NAKi ÕPPEAINED	ÕPPEMETODID								
	Loeng	Demo	Drill	Iseseisva töö ülesan- anded	Taktikaliste probleem- ülesannete lahenda- mine	Grupi- töö	Rolli- mäng	Situa- tsiooni- ülesan- ded	Vestlus
Kaitsevää määrustikud	96	28	4	12	0	12	20	52	44
Riviõpe	16	96	100	24	0	20	20	16	4
Kehaline kasvatus	24	92	72	40	0	48	12	8	4
Pioneeriope	92	96	48	40	24	44	0	44	20
Meditsiiniope	84	84	60	28	40	44	60	76	24
Tagaloõpe	96	60	48	56	20	40	8	36	12
Juhtimise alused	96	32	24	40	36	40	28	60	40
Massihävitus- relva kaitse	88	64	56	12	0	20	8	32	4
Sideõpe	92	80	72	56	24	60	4	52	16
Sõjatopograafia	92	72	64	76	28	64	8	48	12
Rännak	72	40	64	28	28	60	0	52	16
Laskeõpe	76	92	96	12	20	16	12	32	16
Lahingu- ülesanded (rünnak, kaitse, linnalahing)	88	88	96	48	72	68	36	84	28
Lahingukäsud	92	80	60	80	60	64	20	76	32
Patrullid (luure, varitsus jt)	96	76	80	48	64	44	24	84	32

Kooperatiivsetest õppemeetoditest võib välja tuua tugeva seose situatsiooni-ülesannete ja rollimängu vahel, mille õpetajad olid eelnevalt õppeasutustes omandanud ($r = 0,78$; $p \leq 0,05$).

Vastuolulise faktina ilmnes tugev seos iseseisva töö ülesannete kasutamisel näiteks massihävitusrelvade kaitse õppeaine ja uuritavate arvamuse vahel, et tavaliselt on ajateenijast jaoülemate teadmised ja oskused piisaval

tasemel, et tulla toime jao juhtimise ning sõjaaja ülesannete täitmisega ($r = -0,80$; $p \leq 0,05$). Teisisõnu, arvates, et ajateenijate teadmised ja oskused on piisaval tasemel, ei kasutata siiski piisaval määral õppijakeskseid meetodeid.

Veel võib tugeva seosena tuua välja järgmise asjaolu: rühmatööde kasutamine eri ainetes ($r = 0,74-0,79$; $p \leq 0,05$). Kuna rühmatööde meetodid valitakse eri aspektidest lähtudes, võib tuginedes tabelis 1 toodud andmetele eeldada, et sellist meetodit valitakse NAKi õppes ressurssidest lähtudes.

Erilist tähelepanu väärib asjaolu, et keskmised ja tugevad negatiivsed seosed esinesid juhtimise aluste õppeaine ja erinevate õppijakesksete meetodite vahel ($r = -0,52$ kuni $-0,81$; $p \leq 0,05$).

3.7. Arutelu

Eesti Kaitseväge ja Kaitseliidu väljaõppe-eeskiri sätestab ülemate kohustuse ja vastutuse väljaõppe, selle planeerimise ning puuduste likvideerimise eest⁵². Viimase saavutamiseks on lihtne viis kasutada väljaõppes õppijakeskseid meetodeid.

Väljaõppe mitmekülsemaks ja õppijakesksemaks muutmiseks peab tundma õppemeetodeid ning oskama neid kasutada. Ühtlasi on oluline, nagu rõhutavad õppimise ja õpetamise spetsialistid Valgmaa, Nõmm⁵³ ja Karm⁵⁴, osata teadlikult valida väljaõppeks sobivad meetodid. Selle uuringu tulemusena selgus, et õppemeetodeid ei valita teadlikult, kusjuures tihti kasutatakse meetodeid, mida õpetajad on ise kogunud. Teisisõnu õpetavad õpetajad nii, nagu õpetati neid. Tulemusliku õppe tagamiseks soovitatakse aga valida õppemeetodeid teadlikult.⁵⁵

Uuringu tulemustest nähtub, et väljaõpe on valdavalt õppejõukeskne, mis ei soodusta õppijate kognitiivset arengut, mille olulisust tähtsustab kolonel Bill Monfries⁵⁶. Tema sõnul on tähtis arendada tulevaste ülemate iseseisvus, analüüsi-, otsustus-, vastutus- ja algatusvõimet, samuti ka olukorrataju⁵⁷, kuid nooremallohvitseride kursuse väljaõppes kasutatakse valdavalt loengut, drilli ja demonstratsiooni, mis ei soodusta eeltoodu arengut.

⁵² **Väljaõppe eeskiri** 2015.

⁵³ **Valgmaa, Nõmm** 2008.

⁵⁴ **Karm** 2013.

⁵⁵ **Biggs, Tang** 2008.

⁵⁶ **Monfries** 2007.

⁵⁷ *Ibid.*

Kuigi kooperatiivsete õppemeetodite, eelkõige rollimängu kasutamine aitab Bhattacharjee ja Ghosh'i⁵⁸ sõnul arendada koostöövõimet ja kriitilist mõtlemist ning tugevdada moraalseid väärtusi, aga ka muuta ja arendada nii mõtlemisvõimet kui ka olukorra mõistmist, siis selgub käesoleva uuringu tulemustest, et nooremallohvitseride kursuse väljaõppes seda väga palju ei kasutata. Veel enam, rollimäng on õppemeetodina instruktorite seas üks ebapopulaarsemaid, mida väljaõppes kasutavad vaid üksikud. Peale selle kasutatakse TOME ehk taktikalisi otsustusmänge kui õppemeetodit nooremallohvitseride kursuse väljaõppes märkimisväärselt vähe, olenevata asjaolust, et need on kaitsevæes laialt levinud ning nende kohta on mitmeid õppematerjale ja uuringuid. Ühtlasi on paljud ohvitserid seisukohal, et need arendavad olukorrataju, suutlikkust prioriseerida, analüüsioskust, otsustusvõimet jmt. Peale selle on nende kasutamine lihtne ning ajakulu minimaalne.^{59,60,61}

3.8. Järeldused ja ettepanekud

Uurimuse tulemuste põhjal võib teha järgmised järeldused:

- Uurimusest selgus, et olenemata õppeaine iseloomust, teatakse ja kasutatakse kõige rohkem õppejõukeskseid õppemeetodeid.
- Kõige populaarsemad õppemeetodid nooremallohvitseride kursuse väljaõppes on loengumeetod, drill ehk rivimeetod ja demonstratsioon, mis kõik on olemuselt õppejõukesksed meetodid.
- Kõige vähem teati õppijakeskseid õppemeetodeid, nagu situatsiooniülesanded, rollimäng ja vestlus.
- Kõige ebapopulaarsemad õppemeetodid, mida uuritavad nooremallohvitseride kursuse väljaõppes kasutavad, on õppijakesksed meetodid – taktikaliste probleemülesannete lahendamine, rollimäng ja vestlus, kusjuures ainult taktikaliste probleemülesannete lahendamist kasutab ühe õppeaine raames umbes 70% uuritavatest.
- Tulemuste põhjal võib üldistada, et uuritavad ei tea, kuidas peab toimuma teadlik õppemeetodi valik, sest meetodid valitakse üksikutest teguritest lähtuvalt ja olulist rolli mängib õpetaja enda eelnev õpikogemus.

⁵⁸ Bhattacharjee, Ghosh 2013.

⁵⁹ Näkk 2008.

⁶⁰ Sander 2005.

⁶¹ Ots *et al.* 2006.

- Tulemustest järeldub, et NAKi väljaõpe on valdavalt õpetajakeskne ning uuritavad ei ole üldjuhul õppijakesksetest meetoditest teadlikud.

Järelduste põhjal võib teha järgmised ettepanekud:

- Rakendada ajateenijate väljaõppes rohkem õppijakeskseid õpemeetodeid.
- Käsitleda instruktorkursustel rohkem teadlikku õpemeetodi valikut.

Sellest lähtudes oleks edaspidi kasulik uurida, mis mõjutab õpemeetodi teadlikku valikut. Samuti tasub uurida, millised meetodid soodustavad enam ülemate iseseisvuse, analüüsi-, otsustus-, vastutus- ja algatusvõime, aga ka olukorrataju arengut. Oleks tarvis teada, kuidas kasutada ajateenijate väljaõppes kognitiivset võimekust arendavaid õpemeetodeid ja uurida süvitsi meetodite sobivust õppuritele.

4. Kokkuvõte

Praegu maailmas kiiresti muutuvus julgeolekuolukorras on vaja, et juhid oleksid võimelised tegutsema kõrgema eesmärgi nimel, olema suutelised iseseisvalt otsustama, tegutsema ja haarama initsiatiivi, olles ka valmis koostööks liitlasüksustega. Juht peab olema paindlik ning suutma toime tulla uudsete erilaadsete situatsioonidega. Selle saavutamiseks peab juhtide väljaõpe olema õppijakeskne. Tuleb leida tasakaal oskuste ja kognitiivsete võimete treenimise vahel, milleks üks lihtsamaid viise on konkreetsete õpemeetodite valik. Seetõttu keskenduti selles uurimuses kaitseväes kõige enam levinud õpemeetodite kasutamise ja teadliku valiku uurimisele.

Uuringus püstitati kolm küsimust ning kõikidele leiti ka vastused. Uurimisküsimused olid järgmised:

- 1) milliseid õpemeetodeid teavad nooremallohvitseride kursuse väljaõppes õpetavad tegevälased kõige enam;
- 2) milliseid meetodeid kasutatakse kõige enam ehk millised on populaarseimad;
- 3) mille alusel valitakse õpemeetodid.

Eesmärgi saavutamiseks tutvuti vastavasisulise kirjanduse ning uurimustega. Artikli esimeses osas kirjeldati Eesti Kaitseväes levinumaid õpemeetodeid ning toodi välja meetodite positiivsed ja negatiivsed aspektid. Esimese osa lõpus on kirjeldatud, kuidas peaks toimima väljaõppeks sobivate õpemeetodite valimisel. Samuti käsitleti esimeses osas kognitiivse

võimekuse arengus olulisemat rolli omavaid õppemeetodeid. Teises osas esitleti uuringu tulemusi.

Uurimiseesmärgi saavutamiseks sobiva meetodi valimisel otsustati küsimustiku kasuks, mis koosnes üheksast küsimusest ning sisaldas nii valikku kui ka avatud vastustega küsimusi. Küsimustik koostati elektroonselt ning edastati ka uuritavatele elektroonselt. Uuritavateks olid tegevvälased, kes olid osalenud õpetajana nooremallohvitseride kursuse väljaõppes või olid seda tegemas.

Küsimustike analüüsi põhjal koostati artikli teine osa olulisemate tulemuste esitlemisega. Koostati ka tabel, kus on toodud põhjused ja tegurid, mille alusel valivad nooremallohvitseride kursuse väljaõppes õpetavad tegevvälased tundideks sobivaid õppemeetodeid. Lisaks koostati koondtabel, mis kirjeldab konkreetsete õppemeetodite kasutajate hulka eri õppeainete puhul.

Tulemustest selgus, et kõige enam teadsid tegevvälased-õpetajad nooremallohvitseride kursuse väljaõppes kaitseväge mõistes traditsioonilisi õpetajakeskseid õppemeetodeid ehk loengut, demonstratsiooni ja drilli ehk rivimeetodit. Kõige vähem teati õppijakeskseid meetodeid, nagu rollimäng ja vestlus.

Teise uurimisküsimuse vastuseks selgus, et kõige enam kasutatakse väljaõppes õpetajakeskseid meetodeid. Teisisõnu on kolm kõige populaarsemat õppemeetodit loeng, demonstratsioon ja drill ehk rivimeetod. Kõige eba populaarsemateks meetoditeks olid õppuri kognitiivset võimekust tegelikult hästi arendavad õppijakesksed meetodid, nagu taktikaliste probleemülesannete lahendamine, vestlus ja rollimäng.

Kolmanda uurimisküsimuse vastuseks saadi, et sobivate õppemeetodite valik nooremallohvitseride kursuse väljaõppes ei ole teadlik. Seeläbi jõuti järeldusele, et õpetajad ei tea, kuidas peaks teadlikult valima väljaõppeks sobivad õppemeetodeid.

Lähtudes uurimuse tulemustest, saadi kinnitus, et nooremallohvitseride kursuse väljaõpe on õpetajakeskne. Eelneva alusel võib üldistada, et kogu ajateenijate väljaõppe fookus on õppejõukesksusel, sest kui väikeüksuste juhtide väljaõpe ei võimalda kognitiivse võimekuse, sh iseseisvuse, algatusvõime, olukorrataju, analüüsi-, otsustus ja vastutusvõime arengut, siis ei võimalda seda ka sõduri baaskursuslaste väljaõpe.

Eeltoodu põhjal tehakse ettepanek rakendada nooremallohvitseride kursuse väljaõppes rohkem õppijakeskseid õppemeetodeid, muutes väljaõpe õppijakesksemaks ja arendada seeläbi tulevaste väikeüksuste juhtide kognitiivset võimekust. Samuti on nii võimalik arendada nooremallohvitseride kursuse õppurite juhiomadusi – iseseisvust, algatus- ja otsustusvõimet jmt.

Teiseks tuleb instruktorikursustel põhjalikumalt käsitleda õppemeetodite teadlikku valikut, et väljaõppes oldaks võimelised valima kõige sobivamaid meetodeid.

Edasised uuringud võiksid käsitleda järgmisi uurimisvaldkondi ja -probleeme:

- õppemeetodi teadlik valik;
- õppemeetodid, mis soodustavad enam ülemate iseseisvuse, analüüsi-, otsustus-, vastutus- ja algatusvõime, aga ka olukorrateaju arengut;
- kuidas kasutada ajateenijate väljaõppes kognitiivset võimekust arendavaid õppemeetodeid;
- meetodite sobilikkus õppuritele;
- kas valitud õppemeetodid soodustavad õpiväljundite saavutamist.

Kirjandus

- Bhattacharjee, S.; Ghosh, S.** 2013. Usefulness of Role-Playing Teaching in Construction Education: A Systematic Review. Associated Schools of Construction.
- Biggs, J.; Tang, C.** 2008. Õppimist väärtustav õpetamine ülikoolis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Cornell-d'Echert Jr. B.** 2012. Beyond Training: New Ideas for Military Forces Operating Beyond War. – New Directions for Adult and Continuing Education. Vol 2012, Issue 136.
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ace.20032/abstract> >, (18.05.2015)
- Fry, H.; Ketteridge, S.; Marshall, S.** 2003. A Handbook for Teaching and Learning in Higher Education. London: Kogan Page Limited. <http://biblioteca.ucv.cl/site/colecciones/manuales_u/A%20Handbook%20for%20ching%20and%20Learning%20in%20Higher%20Education%20Enhancing%20academic%20and%20Practice.pdf>, (18.05.2015)
- Ganina, S.** 2013. Väljundipõhine hindamine füüsikaainetes Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustes. – KVÜÖA toimetised, nr 17. Tartu: Eesti Ülikoolide Kirjastus.
- Hinton, P.** 2004. Statistics Explained: A Guide for Social Science Students, 2nd Edition. Amazon. <<http://www.amazon.com/Statistics-Explained-Science-Students-Edition/dp/0415332850>>, (24.03.2015).
- Karm, M.** 2013. Õppemeetodid kõrgkoolis. Tartu: SA Archimedes.
- Kikas, E.; Toomela, A.** 2015. Õppimine ja õpetamine kolmandas kooliastmes. Üldpädevused ja nende arendamine. Tartu: Eesti Ülikoolide Kirjastus.
- Kovačević, E.** 2012. Academia, Inc. <http://www.academia.edu/6896759/Integrity_Between_Personal_Educational_Philosophy_and_Teaching_Style>, (18.05.2015).
- Kaitseväge ja Kaitseliidu väljaõppe eeskiri** 2015. Tallinn: KVPS.
- Köverjalg, A.** 1989. Kutseõppe didaktika ja psühholoogia. Tallinn: Valgus.

- Kütt, K.; Männiste, T.** 2014. Kadettide arusaamad õppimisest ja õpetamisest. – KVÜÕA toimetised, nr 19. Tartu: Eesti Ülikoolide Kirjastus.
- Laherand, M.-L.** 2010. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk.
- Lankshear C.; Knobel M.** 2004. A Handbook of Research: from design to implementation. Berkshier, Open University Press.
- Lepik, I.; Püssim, A.** 2002. Rakenduspedagoogika õpik. Tartu: AS Atlex.
- Metsa, T.** 2014. Kaitseväelaste täiendusõppe vajadus ja läbiviimine Kirde Kaitseringkonna näitel. Magistritöö. Tartu: KVÜÕA.
- Monfries, B.** 2007. Pedagogy for the Long War: Teaching Irregular Warfare. Quantico, USA. <http://www.mccdc.marines.mil/Portals/172/Docs/SWCIWID/SWCIWID%20homepage/2008-03-05_Pedagogy_for_the_Long_War-Teaching_Irregular_Warfare.pdf>, (18.05.2015).
- Näkk, A.** 2008. Lahingujuhtimise situatsioone jälgendavate taktikaliste probleemlesannete kasutamine sõjaliste juhtide väljaõppes. Tallinn.
- Ots, A.; Kusnets, T.; Nemvalts, R.; Nurmoja, V.** 2006. Instruktori abiline. Tartu: AS Kirjastus ELMATAR.
- Parring, A.-M.; Vähi, M.; Käärrik, E.** 1997. Statistilise andmetötluse algõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pilli, E.; Ōunpuu, M.** 2012. Väljundipõhine hindamine kutsekoolis. Tallinn: SA Innove.
- Pungar, M.** 2014. Ajateenijast juhtide hoiakute kujundamine Kuperjanovi ja Viru jalaväepataljonide näitel. Magistritöö. Tartu: KVÜÕA.
- Sander, M.** 2005. Otsuse vastuvõtmise protsess rühmaülema tasemel. Lõputöö. Tartu: KVÜÕA.
- Valgmaa, R.; Nõmm, E.** 2008. Õpetamisest: Eesmärgist teostuseni. Võru: AS Võru Täht.
- Vatsel, A.** 2004. Seiklusrollimäng (LARP) kui noorte vaba aja sisustamise võimalus noorsootöö vahendina. Tallinn: Tallinna Pedagoogiline Seminar.
- Watt, D.** 2007. On Becoming a Qualitative Researcher: The Value of Reflexivity. – The Qualitative Report, 12 (1).

N-ltn **MADIS AMER**, 1. jalaväebrigaadi staabi- ja tagalapatarei rühma-
ülem

SVETLANA GANINA, PhD (füüsika didaktika), KVÜÕA didaktika
arendusjuht